

Ненад М. Синђелић¹
Универзитет у Београду, Учитељски факултет

**Кратки
научни прилог**

Основни принципи школе спортиста у раду са децом млађе основношколској узраси

Резиме: Циљ рада је да се сагледају и анализирају основни принципи рада школе спортиста кроз анализу модела рада школе фудбала, те да се на тој основи изведу могуће импликације за настава физичкој васпитања у нижим разредима основне школе. У педагошкој литератури истиче се значај спортиста за формирање здравих, свесћаних личности деце и младих пожељних психосоцијалних компетенција, који ће развијањем и манифестовањем стваралачких и људских потенцијала моћи да испоље своје биолошке, социолошке и психолошке способности за играње и дружењем. С тим у вези, критички се тумачи изостанак ангажовања појединих школа/учионица у оквиру ваннаставних активности ученика нижих разреда основне школе, односно друштва у целини, као и изостајање системске помоћи и подршке за превазилажење таквог стања. Као одговор на то јавља се све више школа спортиста које похађа велики проценат ученика узраси од седам до једанаест година. Имајући у виду да је спортиста веома важан у израђивању целиковне децје личности, отвара се питање квалитета педагошкој рада школа спортиста са децом млађе основношколској узраси.

Кључне речи: настава физичкој васпитања, ученик, спортиста, школа спортиста, школа фудбала.

Увод

У савременом друштву, које се динамично развија, питање физичке активности деце и младих и могућности практиковања спорта постаје све актуелније. Посебна пажња скреће

се на бројне позитивне ефекте бављења спортским активностима, а у васпитању деце и младих одувек се придавао значај спорту и утицају спорта на физичко, емоционално, интелектуално, индивидуално и социјално васпитање. С тим у вези, физичко васпитање и образовање деце и младих од најранијих школских узраста постаје

¹ nenad.sindjelic@ufbg.ac.rs

Copyright © 2019 by the authors, licensee Teacher Education Faculty University of Belgrade, SERBIA.

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original paper is accurately cited.

нужно ради развијања позитивних особина ученика и могуће превенције различитих психофизичких поремећаја у њиховом развоју. С друге стране, чињеница је да значајну улогу у животу деце и младих данашњице има модерна аудио-визуелна технологија, која је углавном седентарног типа, чиме се ствара погодно тле за смањену физичку активност. На тај начин „физичка неактивност деце, а поготово адолесцената, негативно утиче на њихов физички и духовни развој. Таква ситуација угрожава јавно здравље, а самим тим и здравље појединца, док истовремено умањује регрутну базу за врхунски спорт“ (*Strategija razvoja sporta u Republici Srbiji za period 2009–2013. godine i Akcionog plana za njenu primenu*, 2008: 1). У истраживању које су спровели Бранковић и сарадници на узорку од двеста педесет два ученика трећег и четвртог разреда основних школа дошли су до резултата да је проценат деце који своје слободно време проводи испред телевизора или за рачунаром 20% (Branković i sar., 2018). Дакле, петина испитаних ученика се одлучује да буде статична пре него да то време искористи за неку динамичнију активност (одлазак у природу, шетња, играње са другарима, бављење неким спортом, укључивање у рад неке друштвене организације и сл). У раду су посебно указали на резултате истраживања Стимова и сарадника, који су, анализирајући податке са систематских прегледа ученика старијег школског узраста, утврдили да веома велики број деце (50–80%) има неки од телесних деформитета (Stimov i sar., 2012; према: Branković i sar., 2018: 25). Нажалост, последице свега тога и јесу да је „18,3% становништва гојазно, а 74,3% није довољно физички активно“ (*Uredba o nacionalnom programu prevencije, lečenja i kontrole kardiovaskularnih bolesti do 2020. godine*, 2010: 2). Поставља се питање да ли се довољно утиче на свест деце и младих о значају бављења физичким активностима и важности очувања здравља, док се, са друге стране, питамо улаже ли се довољно и знања и средстава да се овако неповољна сли-

ка приказаних резултата промени. Проблематика овог питања уочена је и у *Стратегији развоја образовања у Србији до 2020. године*, која закључује и то да је „здравствено-спортска подршка развоју деце веома слаба. Спорт је доступан углавном талентованим ученицима, али и поред тога што јесте део редовних школских активности усмерених на развој деце и улагање у њихово здравље, спортске секције се плаћају по школама, велики број ученика се ослобађа наставе физичког васпитања, а објективне потребе су све веће“ (*Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine*, 2012: 34). С тим у вези, резултати различитих истраживања потврђују да све више деце и младих бива физички неактивно, уз неодговарајуће и недовољно примењиване активности. Пишући о међународном пројекту *Open Fun Football²*, чији су оснивачи користили сазнања дотадашњих емпиријских истраживања (о диспропорцији у физичком развоју деце и омладине, као и већег дела антропомоторичких способности), Бранковић сматра да неповољни резултати тих истраживања представљају одраз смањених могућности и потреба деце и младих за (по)кретањем и интензивнијег ангажовања у физичким активностима (Branković, 2010: 31). Поменута *Уредба о националном програму превенције, лечења и контроле кардиоваскуларних болести до 2020. године* доноси одређене мере за побољшање таквог алармантног стања, а једна од њих, на основу препорука здравствених организација и здравствене струке, предлаже повећање укупног фонда часова наставе физичког васпитања у основношколским и средњошколским наставним плановима.

Часови физичког васпитања у млађим разредима основне школе (иако се реализују само три пута недељно по четрдесет пет минута), уколико су квалитетно припремљени, могу пружити погодну базу за организовану физичку активност великог броја деце. Управо тај податак ох-

2 Доступно на: <https://ccpa.eu/programs/open-fun-football-schools/>.

рабрује јер настава физичког васпитања представља моћно средство у превенцији и спречавању разних болести, а кроз њу се усвајају и навике редовног вежбања и бављења физичким активностима (Šekeljić, Stamatović, 2018: 32). Стога се у оквиру наставе физичког васпитања спорт издваја као водећи сегмент образовања и васпитања који, са свим својим задацима и функцијама, у огромној мери утиче на развој позитивних особина личности ученика. Међутим, многи ученици практикују разноврсне спортове ван школских програма. Различите школе спорта реализују свој рад у школским објектима, а и ван њих, при чему школе учествују у њиховој промоцији приликом различитих такмичења, турнира и слично.

Радосав и Молнар бележе да се са пионирским радом на оснивању првих школа спорта почело још 1932. године, у Совјетском Савезу (Radosav, Molnar, 2012). Те дечје и омладинско-пионирске школе спорта функционисале су у оквирима министарства спорта, при чему је њихова масовност расла таквом брзином да је, након само тридесетак година, бројност деце била преко десет милиона. Тренд ширења школа спорта ван граница СССР преносио се читавим светом, па је тако захватио и европски континент, а тиме и нашу земљу. Код нас је прва школа спорта основана 1956. године, у Новом Саду, при Спортском институту Војводине, са формираним смеровима за фудбал, атлетику и рукомет. Још тада, из времена СССР, рана специјализација деце за спорт имала је велики значај (Radosav, Molnar, 2012).

Савремене потребе и брз начин живота условљавају да се и у спорт „уђе“ што раније, и то организовано, па су отварање и рад великог броја спортских организација и удружења на територији целе Србије неминовни. Међу многим спортовима који су деци и младима на располагању фудбал се издваја као најпопуларнији, нарочито међу ученицима мушке популације, чему

сведочи и постојање великог броја школа фудбала на територији целе Србије (Janković, 2012).

У раду смо испитали, односно анализирали основне принципе рада школа спорта, на примеру школа фудбала, и на тој основи извели могуће импликације за наставу физичког васпитања у млађим разредима основне школе.

Школа фудбала као пример рада школе спорта

Више аутора је сагласно да се организовани рад у школама фудбала може одвијати са децом узраста од седам до једанаест година, дакле, са децом млађеј школског узраста (Јанковић и сарадници чак наводе и узраст од три до четири године), на дужи период, до преласка у неки фудбалски клуб, примењујући селекцију као једини сталан процес (Radosav, Molnar, 2012; Janković, 2012; Janković i sar., 2010; Aleksić, Janković, 2006; Voženko, 1986). Узрасни период од седам до једанаест година карактерише природна био-психосоцијална потреба за активним кретањем и игром, игром испуњеном смехом, радосћу, озареношћу, и испољавањем пуног младалачког потенцијала (Janković i sar., 2010; Voženko, 1986). Вођене тим сазнањима при организацији рада, школе фудбала дају одговарајући допринос развоју дечјих потенцијала, омогућавајући им испољавање и задовољење наведених потреба. Из тог разлога, часове рада у школама фудбала треба припремати тако да буду у виду организоване игре и веселог доживљаја (Branković, 2010), при чему се могу користити и карактером сличне моторичке игре у виду споредних игара (Voženko, 1986). Избором одговарајућих игара, које својим садржајем мотивишу полазнике, обезбедиће се да тренирање буде занимљиво и да учесници буду довољно заинтересовани да активно учествују у њиховој реализацији.

Рад са почетницима у школама фудбала мора бити организован према плановима рада,

који представљају водиљу ка правилном развоју (будућих) спортиста, задовољавајући актуелне потребе и мотиве деце, као предуслов за остајање у спорту (али и у свим другим сферама живота). Планови рада, конципирани пре свега на основу узраста са којим се ради (Гајић, 1971), потребно је да задовоље принцип свестраности, при чему треба да остане наглашено усавршавање фудбалске технике и рада на њој (Radosav, Molnar, 2012). Алексић и Јанковић и Боженко утврдили су да у узрасту млађих основаца усвајање елемената фудбалске технике не представља напор. Већ тада се изучаваним садржајима приступа са једном дозом критичности, услед промена насталих у процесима мишљења и памћења. Овај период карактерише развој гipкости, побољшава се и усавршава координација слободних покрета, интензивно расте темпо покрета, повећава се снага међуребарних мишића и др. (Aleksić, Janković, 2006; Voženko, 1986). Стога је важно при раду са децом узраста од седам до једанаест година, осим специфичних фудбалских, познавање и биолошких особености и законитости развоја (сензитивни периоди, процеси раста и сазревања, међуоднос биолошког и хронолошког узраста). Тако, на пример, чињеница је да се деца на овом узрасту при неком раду релативно брзо замарају, па постепено треба мењати карактер таквим монотоним активностима. Правећи чешће и краће паузе (и између тренинга и на самим тренинзима), одржава се жељени ниво радног ангажовања. Повољан утицај на млади организам (поготово на функционисање дисајних органа, али и свих других чула) има организација рада, тренирања и такмичења на отвореном простору, теренима на отвореном, чистом и свежем ваздуху, на сунцу (Branković, 2010).

Када говоримо о конкретнијем припремању за рад, а на основу постављених планова, бавимо се програмирањем рада, тј. прављењем програма рада. То подразумева утврђивање средстава и метода, принципа, оптималног обима и

интензитета оптерећења (извршавају се задаци из физичке припреме: развој моторичких способности – снага, брзина, издржљивост, координација, гipкост, прецизност покрета; техничке припреме: основе фудбалске игре, кроз слободну игру; тактичке припреме: креативност, меморија, дисциплина, усвајање игре; теоријске припреме: разговори, састанци, разноврсна предавања) (Radosav, Molnar, 2012).

Педагошка, односно дидактичка сазнања утврдила су постојање већег броја наставних метода, које се различито тумаче, у зависности од постављених критеријума. Ти критеријуми могу бити: општи циљеви образовања и васпитања, темељно познавање наставног плана и програма, специфичности наставних садржаја, условљеност психофизичким карактеристикама ученика, хомогеност и величина групе/одељења, личност наставника-професионалца, материјалне могућности школе (Radović, 2013). На основу искуства из опште дидактике, Бранковић наводи које би методе рада биле у фудбалу, односно у фудбалској школи и тренингу: метода демонстрације – показивање, метода усменог излагања – истицање битног, метода практичног рада – оспособљавање за примену практичних знања, метода разговора – питања и објашњења, анегдотска метода – модалитет методе усменог излагања (на симпатичан, шаљив и духовит начин) (Branković, 2010). За разлику од ове класификације, где су методе рада постављене као појединачне методе, уско повезане са дидактиком и наставним радом у редовној школи, једна друга подела обухвата групу метода и конкретније је усмерена на саму специфичност и законитости фудбалске игре, као и на најефикасније решавање задатака у процесима обучавања, тренирања и такмичења. Према Алексићу и Јанковићу, то су три групе метода:

1. визуелни метод – преношење информација путем видног канала (схеме, кинограми, слике, филмови, гледање

- тренинга и утакмица великих тимова и мајстора фудбала);
2. вербални метод – разна објашњавања, анализе, излагања, указивање на грешке и њихово исправљање и сл. Чуло слуха је пресудно код ове методе. Неопходно је водити рачуна о језгровитости, прецизности и разумљивости даваних објашњења, обиму и количини информација које морају бити оптимално саопштене;
  3. практични метод – има неколико варијанти, а најчешће употребљаване су: метод игре (обезбеђује се емотивни доживљај, мотивација и индивидуалност), синтетички метод (повезивање целине, односно појединих важних детаља типичних за успешност вежбе), аналитички метод (правилно учење појединих техничко-тактичких елемената игре), комбиновани метод (комбинација две практичне методе или више њих), ситуациони метод, такмичарски метод (надградња ситуационог метода), метод демонстрације (сједињује све варијанте практичног рада, визуелни метод и вербални метод) (Aleksić, Janković, 2006: 378).

Важна начела, односно захтеви којих би требало да се придржавају сви учесници у организованом спортском раду, али и у осталим образовно-васпитно-спортским активностима „стварања“ спортисте – представљају принципи рада. Дидактички принципи који утичу на постављање одређених законитости у планирању и извођењу фудбалске игре јесу: принцип васпитања, принцип свесне активности, принцип очигледности, принцип систематичности, принцип доступности (прилагодљивости), принцип специјализације, принцип свестраности, принцип постепености, принцип понављања, принцип индивидуализације и принцип трајности (Aleksić, Janković, 2006).

Организација школа фудбала треба бити постављена тако да њихово оснивање и нормално функционисање буде могуће у различитим условима, срединама, на дужи временски период. Оно што одликује овакве школе јесу добра финансијска подршка јер родитељи ученика учествују у финансирању (Janković, 2012). Полазну основу представља обезбеђивање и издвајање финансијских средстава којима се омогућава коришћење одговарајућих спортских терена, сала, разних справа и реквизита (лопте, дресови, чуњеви, мреже и сл.), путовања, ангажовање судија и др. Дакако, ту су и разна спонзорства и донације, што олакшава само функционисање ових школа, као и њихову промоцију међу младима.

Улога тренера, односно стручњака који ради са децом посве је важна. Облике организованог рада на обуци и усавршавању – тренингу тренер треба да постави тако да одговори неким основним захтевима:

- „1. Сваки час мора да има свој основни циљ и да одговори том циљу.
2. Сваки час требало би да буде тако осмишљен да мотивише и развија вољу за рад.
3. Сваки час, поред посебних, требало би да одговори и општим задацима фудбалске припреме.
4. Сваки час требало би да се реализује помоћу оних метода и облика рада који одговарају циљу и садржају рада, степену припремљености и узрасним карактеристикама фудбалера.
5. Сваки час требало би да се реализује по својим деловима, како то методологија обуке и тренинга захтева“ (Aleksić, Janković, 2006: 381).

С обзиром на то да се у синтагми „школа фудбала“ садржи термин школа, он својом основном образовно-васпитном делатношћу наво-

ди на чињеницу да се у школама фудбала, поред стручног рада, подразумева и педагошки вођење рад. Неопходно је константно праћење ученичких постигнућа и напредовања у редовним школама, вођење евиденције о сваком појединачном ученику и његовом развоју (Radosav, Molnar, 2012; Mišjković, 2003), па, уколико се уоче одређени проблеми у учењу и напредовању у раду, треба реаговати и разговарати и са родитељима и са разредним старешинама (индивидуално или на родитељским састанцима). С друге стране, да бисмо селекцију, као једини стални процес у оквиру школа фудбала, спроводили у потпуности и на прави начин, потребно је пратити рад и развој њених полазника. Као у сваком педагошком процесу, где се тежи остварењу постављених циљева и задатака, Радосав и Молнар сматрају да у школама фудбала неопходни елементи који чине процес рада јесу: почетно стање полазника, текуће и финално проверавање. Постоји неколико метода провере. Конкретно, у фудбалској пракси највише се користи метод мерења (антропометријског статуса и спортско-техничких резултата ученика), као и метод тестирања (утврђивање моторичких и функционалних способности полазника) (Radosav, Molnar, 2012). Осим ових параметара, потребно је обратити пажњу и на оне карактеристике личности спортисте које га одређују у односу на његов развој као фудбалера. То су, пре свега, „смисао за игру, успешност учења фудбала, техника, тактика, однос према друговима, вољни квалитети, борбеност и одговорност према игри“ (Radosav, Molnar, 2012: 16). Дакле, како би се педагошко-спортски рад успешно остваривао, неизоставни су: праћење постигнућа полазника школа фудбала (и као ученика и као спортиста), вођење евиденције о њиховом раду и напретку, упоређивање резултата тестова добијених на мерењима у различитим временским периодима, прилагођавање наставно-спортских планова према добијеним резултатима, предлози за унапређење рада, индивидуални програми рада и сл.

Основни принципи рада школе спорта

Школе спорта постоје и делују као један од најзаступљенијих видова ваннаставних активности ученика које се реализују ван школе. Оснивање школа спорта остварује се у сарадњи са редовним школама, клубовима, али и у оквиру разних институција и спортских објеката (Radosav, Molnar, 2012), под условом да испуњавају два кључна услова (финансије и стручност). Повезивањем школа спорта и сарадничких организација стичу се повољни предуслови за правилан напредак деце и младих, при чему се ствара могућност за проходност ка вишим ступњевима спорта, пролазећи разне етапе (обученост, усмереност и усавршавање младих спортиста), све до категорија сениора. Управо та фазност омогућава изграђивање врхунских спортиста, који ће давати свој максимум знања и вештина у постизању запажених резултата (Janковић, 2012). Школе спорта их спортски оспособљавају и нуде им базу за успешну изградњу основних елемената спортске игре, која би се касније надограђивала у клубовима. Иако недовољно развијене технике, већ тада, практикујући различите игре, које захтевају креативност и пуну пажњу за самостално решавање разних ситуација (Voženko, 1986), а које представљају основни принцип рада на млађем основношколском узрасту (Nedeljković, 2012), деца овог узраста могу, примењујући претходна искуства, запамтити и извести једноставније форме које су им показане или што су сами пробали на претходном часу тренинга (Janковић и сар., 2010).

Неретко се дешава да услед неефикасних планова и програма рада и самог рада деца све чешће избегавају школу, изостају са часова, једноставно, нису мотивисана за рад и учествовање у раду. Тренинзи и такмичења би требало да буду забавни, узбудљиви, да активно укључују и активирају сву децу, где би се првенствено задовољавале потребе за дружењем и игром (унутар и ван тренинга), и где се успех доживља-

ва као максимално уложени труд у побољшању себе, својих сопствених знања и вештина, а не као пуко савлађивање противника (Milić, 2006). Посматрано на дужи временски период и уз неопходну озбиљност која се посвећује у раду на изграђивању будућих спортиста, школе спорта треба да се позабаве сачињавањем вишегодишњих, годишњих, месечних, недељних и дневних (појединачних часова) планова тренинга (Miljković, 2003; Gajić, 1971). Из тих разлога обучавање деце и младих у спорту можемо и треба да посматрамо (и) из угла реализације наставе у редовној школи. Потребно је изабрати најефикасније методе и принципе рада, поступке, средства и друге елементе који би имали пуну примену у остваривању највиших и најуспешнијих постављених циљева, преко којих се реализује велики број образовно-васпитно-спортских задатака.

Методе рада представљају путеве, начине најоптималније рационализације постављених задатака, чија је функција усвајање разних теоријских и практичних (са)знања, вештина и навика, као и личности у целини. Несумњиво је да метода демонстрације има пресудну улогу, јер обухвата и у себи сједињује све варијанте практичног рада, вербални и визуелни метод. Зато је потребно да тренер зна да исправно покаже и изведе вежбу у целини, постави одређени задатак на основу тога и да коригује грешке које би се евентуално јављале током њеног извођења (Voženko, 1986), што представља етапу вежбања у оквиру редовне наставе (Vilotijević, 2000). Од знања и умешности тренера, како у појединачним етапама, тако и у свеобухватном спортском процесу, у великој мери зависиће развој способности код младих спортиста. Уколико се појаве тешкоће у савлађивању одређених елемената технике, може се приступити аналитичком методу рада, где се, за разлику од показивања и извођења вежбе у целини, вежба показује и учи по деловима (Miljković, 2003). У сваком случају, јасно је да не можемо говорити о једној наставној

методи која би била универзална, већ је неопходно комбиновати више њих (Radović, 2013). Спортски процес, као уосталом и редовни наставни процес, таквог је карактера да захтева честе промене, прилагођавања, прожимања, пун је изненадних обрта. Стога треба бирати и придржавати се оних метода које, у зависности од тога у ком делу спортског „учења“ се примењују, „гарантују истовремени развој технике и тактике, кондиционих и психолошких, теоријских и васпитних задатака [...] [спортске] припреме“ (Aleksić, Janković, 2006: 378).

Основу обуке и тренинга спортиста поред метода рада чине и принципи рада. Незамениљив су сегмент основе обучавања и тренирања, при чему одређују њихов ток и чине их рационалнијим и сврсисходнијим. Своја начела заснивају на научним основама, омогућавајући максималне ефекте рада у свим сложеностима обуке и тренинга. Као ни методе рада ни њих не можемо посматрати одвојено и појединачно, већ у садејству и међусобном укрштању и допуњавању, правилно их примењујући и доследно се држећи њихових поставки (Aleksić, Janković, 2006). Наставне методе и принципи међусобно су повезани, прожимају се, допуњују. Није могуће изоловано посматрати, на пример, принцип очигледности у односу на методу демонстрације, или принцип свесне активности према разговорној методи (Branković, 2010). Дакле, на основу свог стручног и педагошког знања и искуства тренер бира и примењује ону проверену методологију рада, која ће остварити своју пуну примену у пракси.

Међу примарним задацима школе спорта налази се њихов утицај на правилан развој психичких процеса код младих спортиста. С тим у вези, не треба им давати готова решења одређених ситуација, већ до тога треба да дођу што самосталније, размишљањем и промишљањем, уз подразумевани стручни надзор и саветовање. Само тако организовано, правилним и систе-

матским радом, услед сложености ситуација у игри која изискује висок степен концентрације и пажње, код младих спортиста развијају се машта, позитивне емоције, особине карактера, воље и моралности. Долазе у ситуацију да сами могу бити иницијатори игре, да проналазе додатне начине за решавање проблема на које наиђу и сл. Треба их навикавати да у раду буду кооперативни, да сарађују са другима (саиграчима), да сопствене жеље и интересе подреде колективу, да се међусобно помажу, да поштују постављена правила, да буду поштени (према себи и према другима) и дисциплиновани. Тиме је функционисање тима у целини целисходније, а међуљудски односи се унапређују. Важан сегмент успешности у тим односима представља комуникација која поспешује развој доброг, стабилног и поузданог односа између тренера и играча, испуњеног међусобним поштовањем и подр(а)жавањем, као кључем пожељног психосоцијалног развоја почетника, и постизању њихових тренажних и такмичарских резултата (Vesковић, 2012).

Спортски неуспеси, посебно код младих, често се лоше прихватају, јавља се сумња у сопствене квалитете и способности, појединци потцењују и окривљују себе за доживљене неуспехе, ствара се осећај кривице. Зато се у таквим ситуацијама треба односити посве другачије, прилазити им на такав (позитиван) начин да ће при следећем наступу, покушају, бити боље и успешније. Јер, и пораз може бити користан и продуктиван уколико се из њега извуку поуке, указујући на то где се (по)грешило и које сегменте треба исправити, те самим тим, он апсолутно није безвредан (Orlick, 1999).

Још један од фактора који утиче на психу младих спортиста представља награђивање највиших резултата. Оно утиче на унутрашњу и спољашњу мотивацију спортиста. Јасно је да је унутрашња мотивација постављена „изнутра“, са израженом жељом за постизањем успеха. С друге стране, спољашња мотивација је одређена

(спољашњим) награђивањем, па је претпоставка да је сама награда делом (или примарно) разлог за учествовање у некој одређеној игри (Сох, 2005). Нажалост, овакав вид (спољашњег) мотивисања учесника (било ког облика и нивоа) доводи до губитка правих вредности у спорту. Често награђивање негативно утиче на унутрашњу мотивацију и спутава је, а она би требало да буде пресудна за бављење спортом. Вредносни идеали као што су унутрашњи нагон за узбуђењем, жеља за личним успехом и постигнућем, усавршавање вештина, задовољење потреба, одмеравање са другима и дружење са пријатељима и слично – представљају пут ка спорту и спортистама какве желимо. Кроз редовне школе и школе спорта очекује се да млади (спортисти) развијају своје менталне способности, социјалне особине и креативне потенцијале, да изграђују самопоуздање и исправан поглед на свет, усвајајући пожељан и прихватљив систем вредности.

Посматрано из угла дете – родитељ – тренер/педагог (*дигакџичко-сџорџски џроуџао*), основна је претпоставка да су сви „на истој страни“, да имају исти општи циљ. Стога се намеће закључак да би требало више да се ради, сазнаје, разговара (поготово тренери и родитељи). На тај начин боље би се разумела сопствена позиција и улога у спортском процесу (који представља педагошку активност комплексног, изазовног и значајног стручног карактера), и што је још важније, у процесу формирања здравих, испуњених, остварених, стабилних и јаких личности (Janković, 2012). Јер различити налази (Aleksić, Janković, 2006; Janković, 2012; Radosav, Molnar, 2012) показују да практиковање школа спорта доприноси целокупном психофизичком развоју ученика. Оне својим организованим, систематским, планским и адекватним активностима утичу на задовољење изражених потреба дечјег организма за кретањем, поготово на овом узрасту. Зато је и њихова улога од изузетног значаја, као што је и улога редовне, основне школе немерљива у разним сегментима живота.

У прилог томе сведоче и разни аутори који истичу да је циљ рада школа спорта здраворазумско формирање позитивног става деце о спорту, бављењу спортом и физичким активностима, ферплеју, као и то да им редовно вежбање и тренирање постане свакодневица и база за евентуалну надградњу у будуће школоване и врхунске спортисте (Nedeljković, 2012; Janković, 2012; Radosav, Molnar, 2012).

На основу претходно наведеног и описаног можемо да закључимо да школе спорта почивају на одређеним принципима, односно законитостима, на основу којих би требало да организују свој рад. Као прву од њих издвајамо да су ове школе углавном у приватном власништву, с тим да би требало да буду у тесној вези са редовним школама, односно да редовне школе имају развијену сарадњу са њима. Та сарадња могла би да буде у виду: организовања заједничких активности и акција на промовисању спорта и вредности спорта, физичких активности и здравља; јавних презентација програма рада школа спорта и позива за учествовање ученика (али и родитеља и наставника) у спортским секцијама, као вид додатног ангажовања у ваннаставним активностима; планирања заједничких пројеката из области физичког васпитања и спорта; пружања материјалне и стручне помоћи школама ради побољшања услова рада на часовима физичког васпитања, и др. Потом, у школама спорта претежно би требало да раде тренери који имају одређено дидактичко-методичко знање неопходно за реализацију спортских активности са децом нижих разреда основне школе. Тренери треба да се поставе и односе према раду са децом школског узраста тако да школе спорта буду додатни стимуланс за рад и постигнућа у редовној школи, не нарушавајући успешност у школовању (Radosav, Molnar, 2012), док, са друге стране, имамо задовољну децу која су се из истинске љубави трајније определила за спорт, односно редовну физичку активност (Janković, 2010). Такође, из наведене анализе можемо да

закључимо да би школе спорта требало да функционишу по одређеним педагошким принципима на којима почива редовна школа (утврђен распоред активности, одмора, обучени/образовани тренери, устаљене групе деце хронолошки приближно сличног узраста, спортске активности које се организују поштујући већину дидактичких правила – методе, принципи, облици наставног рада итд).

Из набројаних принципа можемо издвојити неколико питања. С обзиром на то да су подржане и материјално потпомогнуте од стране родитеља, тај део школа спорта може се препознати као проблем јер немају сви ученици могућност да их финансирају. Затим, иако се у анализираним радовима спомиње да тренери имају неопходне компетенције за ову врсту активности, сматрамо да је на системском нивоу неопходно донети законске регулативе којима би се, између осталог, обезбедиле јасно прописане компетенције и услови за професију тренера/спортског учитеља. Заправо, треба обратити пажњу на то да ли је рад школа спорта подвргнут системским контролама, какво је иницијално образовање тренера – стручњака који су директно укључени у рад са децом, да ли су педагошки оспособљени, имају ли све те школе унапред припремљене одговарајуће планове и програме рада са најмлађим категоријама, схеме рада, селекције, методе, води ли се рачуна о психофизичким могућностима деце, извођењу такмичења и сл.

Закључак

Импликације за наставу физичког васпитања

Основни елементи функционисања школе спорта делују по одређеним дидактичким законитостима функционисања наставе у редовној школи, што се види из наведене анализе рада на примеру школе фудбала. Целоку-

пан процес рада и обучавања у школама спорта треба да буде васпитног карактера, поготово јер су у питању млади полазници. Они се васпитавају у доменима понашања, изграђивања правилног и исправног односа према раду, имовини, друштвеним вредностима, клубу, опреми и сл. Школе спорта као и редовне школе пружају могућност за стицање и усавршавање одређених знања и вештина, склапање нових познанстава, стицање и продубљивање другарстава и пријатељстава, јавља се такмичарски дух и жеља за постизањем што бољих резултата (Milić, 2006), који нису примарни на овом узрасту. Међутим, усталила се пракса да се школе пре одлучују да на школска такмичења воде спортисте, односно ученике који тренирају у школама спорта/спортским клубовима. Тиме искључују могућност за активирање свих заинтересованих ученика да се подједнако укључе у надметање са својим вршњацима. Наравно, није могуће, услед правила игре, повести све ученике на конкретно такмичење, али се и за оне „прекобројне“ може организovati одлазак како би пружали подршку својим саиграчима, и на тај начин били део колектива. Рад са децом и младима у почетку треба усмеравати ка развоју сопствених позитивних карактеристика личности, где ће васпитно-образовна компонента бити пресудна (поготово код школа спорта, где их одредница „школа“ на то и обавезује). Управо би преко те карике и такмичењу, као неизбежном елементу спорта, требало дати већу васпитну вредност, посебно јер спорт треба да служи деци и омладини, а не она њему.

Образовање, васпитање, учење, обучавање и тренирање су процеси који нису краткотрајни и једноставни. Међусобно се преплићу, прожимају и допуњују. Својим деловима програми наставе физичког васпитања у редовним школама базирају се на спортско-техничком образовању и васпитању ученика. Један од задатака образовно-васпитног рада у физичком васпитању представља и утицање на стваралачке ак-

тивности ученика у спорту и различитим облицима физичког вежбања, подстицањем и активирањем њихових потенцијалних склоности и способности (Višnjić, Martinović, 2005).

Анализирајући наставне планове и програме физичког васпитања од првог до четвртог разреда основне школе, и усмеравајући пажњу на спортске игре, примећујемо да се тек у четвртом разреду спомиње „изучавање“ (мали фудбал, кошарка, рукомет, одбојка), и то њихових основа (*Pravilnik o nastavnom programu za četvrti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*, 2006). То значи да ученици од седме до девете године не практикују ниједан од спортова у оквиру редовне наставе, чиме се отвара простор за развој приватног сектора и отварање све већег броја школа спорта. Слободне активности које су предвиђене у сваком разреду (у наставним програмима) могу понудити неку од спортских игара као вид ангажовања и усмеравања. Оно што охрабрује јесте чињеница да је у наставним програмима од првог до четвртог разреда, кроз организовање слободних активности за додатни рад са ученицима који испољавају посебне склоности и интересовање за спорт, омогућено учитељима да, кроз рад у спортским секцијама или школским екипама, сачине посебан програм рада. Учители који су амбициозни и спортски оријентисани у великој мери могу да утичу на већу заинтересованост ученика за редовно бављење физичким активностима усмеравањем ка учествовању у спорту, што на часовима физичког васпитања, што у школама спорта, а касније и у спортским клубовима. Недовољна стручна оспособљеност и незаинтересованост појединих учитеља за часове физичког васпитања, а самим тим и за спорт, представљају очигледне проблеме у тим настојањима (Stamatović i sar., 2013). Обавезне часове физичког васпитања претварају у допунски рад и надокнађивање садржаја из других предмета. Посебно напомињемо овај негативан „тренд“ међу учитељима имајући у виду да релативно мали фонд часова физичког и здравственог васпи-

тања недељно (три часа), иако постављен тако да се примењују адекватне организационо-методичке форме рада, услед недовољно омогућеног времена за спортско-здравствени развој ученика, додатно представља препреку у свестранијој организацији и реализацији програма физичког васпитања (Stamatović i sar., 2013). Податак да су ученици и ученице млађих разреда основне школе процентуално најзаступљенији у групи деце са прекомерном масом тела, као и у групи гојазних (Milanović, Radisavljević Janić, 2015; према: Radisavljević Janić, Milanović, 2019), делом може бити проузроковано и неодржавањем (ефикасно припремљених) редовних часова физичког васпитања. Зато се и не сме дозволити да се таквим радом и личном незаинтересованошћу угрози здравствени статус ученика, статус струке, статус часова физичког васпитања у млађим разредима, као и сопствени статус. Потребно је да се учитељи боре за себе и своју професију преданим и одговорним радом. С тим у вези, „саставни и обавезни део професионалног развоја је стручно усавршавање које подразумева стицање нових и усавршавање постојећих компетенција важних за унапређивање васпитно-образовног, образовно-васпитног, васпитног, стручног рада и неге деце“ (*Pravilnik o stalnom stručnom usavršavanju i napredovanju u zvanja nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika*, 2018: 1). Неопходно је перманентно радити на себи, на свом професионалном развоју и усавршавању, не заостајати за другима, не тражити изговоре.

Школа би морала да буде активнија у решавању ових акутних проблема. Нажалост, услед ограничених капацитета, средстава и могућности, није у могућности да се сама избори за обезбеђивање бољих услова за реализацију ваннаставних (и наставних) активности (у овом случају из домена наставе физичког васпитања) ученика, уз задовољење њихових потреба, интересовања и жеља. Школама су неопходне системска помоћ и подршка. Потребно је да се друштво у целини укључи, да се школе активније повезују

са спортским и другим заинтересованим организацијама, и обратно, да једни другима пружају неопходну стручну и материјалну помоћ, као и друге услове за успешну реализацију активности (Branković, 2010). Добит коју би сви имали била би немерљива и многострука, много деце било би укључено у рад и тренирање, откривали би се спортски таленти, промовисали би се клубови, школе, држава, остваривали би се велики и важни спортски резултати у будућности и сл. Број деце која се баве спортом и недовољна заступљеност спорта у наставним програмима од првог до трећег разреда наводе на могућа размишљања у правцу мењања курикулума и обезбеђивање системске подршке од ресорног министарства за промоцију и реализацију спорта у нижим разредима основне школе, као и додатне подршке у оспособљавању учитеља за практиковање и реализацију спорта са ученицима, како током семинара стручног усавршавања, тако и током иницијалног образовања на факултетима.

С друге стране, према Попрету (Popret, 2018), охрабрује чињеница да се улаже прилично труда на популаризацији, развоју и афирмацији дечјег спорта у Републици Србији, кроз доношење разних докумената (Устав, закони, стратегије, акциони планови, декларације, правилници министарства, наставни планови и програми високошколских установа, кодекси, акције, кампање и др). Један од тих докумената јесте *Стратегија развоја спортиа у Републици Србији за период 2014–2018. године* и *Акциони план за њену примену*. Кључне ствари које су у њој наведене, а тичу се спорта у школама, јесу осигурање темеља система спорта кроз организовану реализацију спорта у школама и укљученост деце у бављење физичким активностима. Посебан акценат стављен је на „развој спорта код деце и омладине, укључујући и школски спорт“ (*Strategija razvoja sporta u Republici Srbiji za period 2014–2018. godine i Akcionog plana za njenu primenu*, 2015: 9). Често се дешава да се одлуке и закључци из тих докумената и стратегија недовољно или уопште

не имплементирају у самој пракси. Можда се, уз критички приступ, треба окренути и моделима других држава, као примерима добре праксе, који су донели, и што је најважније, спровели у дело низ конкретних мера. Један од њих могао би бити и пример Мађарске, где су, поред обавезна три часа наставе физичког васпитања у основној школи, уведена додатна два часа недељно, за чије функционисање финансијска средства обезбеђује јединица локалне самоуправе (Radisavljević Janić, Milanović, 2019). Слично решење о повећању броја часова физичког васпитања видели смо и на почетку овог рада, у оквиру мера *Уредбе о националном програму њивен-*

ције, лечења и контроле кардиоваскуларних болести до 2020. године.

Спорт је веома важан у изграђивању целивите личности детета, његових позитивних особина пожељних за несметано укључивање у друштвену заједницу (Vasković, 2008; Milić, 2006; Lazarević, 2005). Укључивањем што већег броја својих чланова у спорт, рекреацију, односно бављење физичким активностима, поготово из млађе популације, и сама заједница налази интереса (пре свега, како би се избегли нежељени ефекти на њихов био-психосоцијални статус). Спорт је такав да у њему има места за све, аматере, рекреативце, професионалце, и што је најважније – за децу и младе.

Литература

- Aleksić, V., Janković, A. (2006). *Fudbal: istorija – teorija – metodika*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- Boženko, A. (1986). *Rad sa mlađim uzrasnim kategorijama u fudbalu*. Beograd: Sportska knjiga.
- Branković, D., Martinović, D., Miletić, V. i Rajković, Ž. (2018). Stavovi učenika mlađeg školskog uzrasta o načinu korišćenja slobodnog vremena i boravku u prirodi. *Inovacije u nastavi*. XXXI (2), 22–28. DOI: 10.5937/inovacije1802022B
- Branković, S. (2010). *Institucionalno-organizaciona osnova i rezultati otvorene škole fudbala* (magistarski rad). Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- Cox, R. (2005). *Psihologija sporta – koncepti i primjene* (prevod sa engleskog jezika knjige *Sports Psychology, Concepts and Application Fourth edition*; prevodioci: Marija Peranović, Višnja Škevin). Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Gajić, V. (1971). *Fudbal*. Zrenjanin: Viša pedagoška škola.
- Janković, A., Jelušić, V., Leontijević, B. (2010). Godišnja dinamika razvoja motoričkih sposobnosti polaznika škole fudbala DIF. *Fizička kultura*. 64 (1), 26–34. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- Janković, I. (2012). Iskustva i perspektive dečjeg fudbala u Srbiji. *Fudbalski kod*. 1 (2), 6–11.
- Lazarević, Lj. (1995). *Psihološke osnove fizičke kulture* (drugo izdanje). Beograd: Fakultet fizičke kulture.
- Milić, S. (2006). *Planiranje i organizacija obučavanja mlađih uzrasnih kategorija u fudbalu* (diplomski rad). Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- Miljković, D. (2003). *Škola fudbala – II deo*. Kruševac: Društvo ljubitelja starina i umetnosti.
- Nedeljković, A. (2012). Razvoj motoričkih sposobnosti kod mladih fudbalera. *Fudbalski kod*. 1 (2), 12–17.

- Orlick, T. (1999). *Mentalni trening za sportaše* (prevod sa engleskog jezika knjige *In pursuit of Excellence*; prevodilac Mirela Malović). Zagreb: Gopal.
- *Pravilnik o nastavnom programu za četvrti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja* (2006). Beograd: Službeni glasnik RS, br. 62/03, 64/03 – ispravka, 58/04 i 62/04 – ispravka i 101/05 – dr. zakon.
- *Pravilnik o stalnom stručnom usavršavanju i napredovanju u zvanja nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika* (2018). Beograd: Službeni glasnik, br. 81/17, 48/18.
- Radisavljević Janić, S., Milanović, I. (2019). Fizičko vaspitanje u Republici Srbiji. *Fizička kultura*. 73 (1), 61–71. DOI: 10.5937/fizkul1901061R
- Radosav, R., Molnar, S. (2012). Organizacija i rad škola fudbala. *Fudbalski kod*. 1 (3), 7–18.
- Radović, V. Ž. (2013). *O nastavnim metodama: izabrani radovi*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Ropret, R. (2018). Dečiji sport u nacionalnim dokumentima – između prava i potreba deteta i uređenja sporta po meri odraslih. *Fizička kultura*. 72 (2), 134–150. DOI: 10.5937/fizkul1901134R
- *Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine* (2012). Beograd: Službeni glasnik RS, br. 2017/12.
- *Strategija razvoja sporta u Republici Srbiji za period 2009–2013. godine i Akcionog plana za njenu primenu* (2008). Beograd: Službeni glasnik RS, br. 110/08.
- *Strategija razvoja sporta u Republici Srbiji za period 2014–2018. godine i Akcionog plana za njenu primenu* (2015). Beograd: Službeni glasnik RS, br. 1/15.
- Stamatović, M., Šekeljić, G., Marković, Ž. (2013). Ishodi nastave fizičkog vaspitanja u IV razredu osnovne škole u zavisnosti od organizacije nastave. U: Nikolić, R. (ur). *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta* (237–248). Užice: Učiteljski fakultet u Užicu, Univerzitet u Kragujevcu.
- Šekeljić, G., Stamatović, M. (2018). Obim i intenzitet motorne aktivnosti na časovima fizičkog vaspitanja. *Inovacije u nastavi*. XXXI (2), 29–40. DOI: 10.5937/inovacije1802029S
- *The Open Fun Football Schools*. Posećeno 1. 7. 2019. godine na: <https://ccpa.eu/programs/open-fun-football-schools/>.
- *Uredba o nacionalnom programu prevencije, lečenja i kontrole kardiovaskularnih bolesti do 2020. godine* (2010). Beograd: Službeni glasnik RS, br. 11/10
- Vasković, P. (2008). *Pedagoško-metodički rad i društvena funkcija fudbalske škole* (diplomski rad). Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja.
- Vesković, A. (2012). Komunikacija i konflikti u odnosima trenera i igrača. *Fudbalski kod*. 1 (1), 68–75.
- Vilotijević, M. (2000). *Didaktika 3: organizacija nastave*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Učiteljski fakultet.
- Višnjić, D., Martinović, D. (2005). *Metodika fizičkog vaspitanja*. Beograd: BIGZ.

Summary

The aim of this paper is to explore and analyze, by using the school of football as a model, the operational principles on which sports schools are based and to determine their possible implications for physical education classes in the lower grades of primary school. The pedagogical literature emphasizes the importance of sports for the formation of healthy and versatile children and young people with desirable psychological and social competences who will be able to fulfill, by developing and manifesting creative and human potentials, their biological, social and psychological needs for playing and socializing. In this regard, the lack of engagement of some schools/primary school teachers, or the society as a whole, in the extracurricular activities of the lower primary school pupils is critically interpreted, as well as the lack of systematic assistance and support for overcoming this situation. In response, the number of sports schools attended by a large percentage of pupils aged 7-11 is on the rise. Bearing in mind that sport is very important for building a child's personality, the question of the quality of the pedagogical work of sports schools with young children of primary school age is gaining momentum.

Keywords: *teaching physical education, pupils, sports, sports school, school of football.*